

ZBIGNIEW HERBERT ÉS A MAGYAROK

■ (részlet)

Nagy László már gyermekkorában szembesült a halálos betegséggel és testi szenvedéssel. Sebészeti műtétet hajtottak végre rajta, amelyen műhiba történt. Ez kihatott egész életére. Sokat betegkedett és sokszor került kórházba. Nem bízott az orvosokban. Életének utolsó éveiben erősen hanyatlott testi ereje, erős fájdalmai voltak, miközben emberfölötti munkát végzett. Ez *Naplójából* is kitűnik. Szinte hihetetlen, hogy senki sem döbönt rá erre az égbekiáltóan riasztó állapotára.

Mikor az egészségügyi minisztériumban lejárató kampányt indítottak Béres József feltaláló ellen, s nem akarták bemutatni Kósa Ferencnek a Béres cseppek hatásáról szóló dokumentumfilmjét, Nagy László haragjában kihívatta Aczél Györgyöt a parlamenti ülésről és a szemébe vágta: „Velünk így nem beszélhet. Mi már letettünk valamit ennek a nemzetnek az asztalára. Ez a ház most az oroszoké, de eljön az idő, mikor ránk fog hivatkozni.”

Én is tudtam a Béresért folytatott harcáról, mert a lengyelek hajlandók lettek volna közölni Nagy László Béres védelmében írt cikkét, mikor az ÉS megtagadta közlését.

De nemcsak testi erejének hanyatlását láttam közelről. Annak a jelenésnek is tanúja voltam, amikor végül szinte áradtak belőle a szebbnél szebb versek. 1976. december 22-én ezt írja *Naplójában*: „Szédelveg egész nap, mert már legalább tíz napja nem alszom, csoda, hogy élek. És csodák csodája, hogy verseket írok örökké – bárhová nézek, bármerre kisiklok is gondolatban: verset találok – csak meg kell írni [...]. De már nem hiszek abban, hogy én vagyok a versek írója, valaki vagy valami költözik belém, ő az igazi alkotó. Én csak eszköz.”

1978 elején Herbert verseskötetén dolgoztunk együtt. Tizenhárom vers fordításával már elkészült, mikor január 20-án utoljára láttam. Fölpuffadt szép arca, ezt szóvá is tettem. A sok alvástól van – felelte. Ezen csodálkoztam, mert különben nem tudott aludni nélkül aludni. Folyamatosan küldtem a nyerseket, szinte naponta beszélünk telefonon. Aggasztott az állapota, mert hallani lehetett, mennyire nehezen szedi a levegőt. Azt mondta, újabban rengeteget alszik, és Margitkával megápitották, hogy megfázott és influenzája van.

Egyik nap, amikor Herbert egyik nagy versét, a *Milosznak dedikált Fortinbras gyászénekét* lefordította, már 38 fölé szökkent fel a láza és a hideg rázta. Nagyon megijedtem. Orvost akartam hívni hozzájuk, de kijelentette, ők úgysem engedik be.

Január 24-én fuldokolva ébredt, azt mondta, biztos volt már benne, hogy meghal. Régen is ugyanezt érezte egyszer, mikor iszonyú erőfeszítés után végre sikerült befejeznie a *Rege a tüzről és a jácintról* című versét. De most már bízik magában. Most sem fekszik soha ágyba. Csak gubbaszt. Szeretne verset írni.

Mikor január 30-án, hétfőn reggel bementem a kiadóba, hogy elintézzem a jogkérést Herbert verseire, egyszerűen nem hittem el a hírt a haláláról.

Ugyanazon a napon halt meg Szemes Piroska, kollégista társa, aki annak idején az ő tudta nélkül elvitte a verseit a *Valóság* című laphoz. Életében először ők közölték a verseit.

Sürgönyöztem Tadeusz Nowaknak, aki ezt írta a *Tiszatáj* áprilisi számában:

„Itt fekszenek előttem Nagy László versei és a nyersfordítások. Sok helyütt a szerző saját kezű megjegyzéseivel, megjelölve a vers ütemét.

Én Istenem, és László nincs már köztünk. De itt vannak rajzai a *Menyegző* nyersfordításához: a sarkantyús csizma, egy katona oldalán karddal [...]. Mert ő katona is volt, hatalmas intézmény, végső menedék, ítélőszéke mindannak, ami magyar, ami emberséget jelent s az emberek javát szolgálja.”

A boncolás kimutatta, hogy három törpe infarktusa volt. Az első január 20-án, mikor találkoztunk, a harmadik 30-án reggel. Szinte a halála napjáig fordította a Herbert-verseket. Ez kitűnik irkájából, amit Szécsi Margitkától kaptam, hogy kislabizálhassam őket.

Gyötrelmes munka kezdődött. Sokáig nem tudtam összedzni magam, hogy megírjam mindazt, ami történt. Mikor előző év júniusában Varsóban jártam, csak Kasiával találkoztam. Tőle hallottam, hogy Zbigniew rendkívül súlyos depressziós állapotban kórházban van Berlinben.

1978. szeptember 2-án egy képeslapot kaptam Zbigniewtől Berlinből, melyből kiderül, hogy már azt hitte, hogy meg fog halni, de az „orvosi kezelés ellenére” életben maradt, jobban van, szinte jól, és már dolgozik, mint a tébolyodott. Kasia is kiutazott hozzá, és megpróbálnak év végéig ott maradni.

Most már nem halogathattam tovább a levélírást. Megírtam, hogy halála előtt naponta beszéltem Nagy Lászlóval, és mindvégig az ő verseit fordította. Hogy az irkájából az is kiderült, hogy *Ecce homo* volt annak a versnek a címe, mely fölött akkor gubbasztott, mikor január 28-án beszéltem vele. Föléje ezt írta *búzavirág, koponya*: Golgota. A következő oldalon csak rajzok voltak, havas árokparton kőkeresztek erdélyi helységnevekkel.

Nagy László: Önarckép, 1975, tusrajz náddal (Magántulajdon)

Ratkó József

NAGY LÁSZLÓ

Megyünk utánad, Halott.
Orrunk lábad ujját éri.
Megyünk utánad, Halott.
Fut veled egy rossz szekér.
Megyünk utánad, Halott.
Kitüntetés tüntetés
vörös bársonyon, Halott.
Sohse márciusodik.
Milyen idő jön, Halott,
hogy elásunk, mint a kincset?
Meg kéne ennünk, Halott,
szavaidat is lenyelnünk!
Hová indultál, Halott?
És mi mért megyünk utánad?
Megyünk utánad, Halott.
Himnusz ridogál utánad.
Megyünk utánad, Halott.
Kurva anyaföld zuhog rád.
Megyünk utánad, Halott.
Sohse márciusodik.